

բախան՝ աշխարհը, Դուրին, Հերակլ, Ցայր՝ եւ Բաբելոնացի՝ Երրորդ Հայք, Ջուրգան՝ Երկրորդ Հայք, Սիսական եւ Աղուանք՝ կը կոչւէին Առաջին Հայքը։ Իսկ այլք կը կոչուէին, որ Աշուշաւտ միայն կը կոչուէր Զորրորդ Հայք, Սարին, Խաթին, Դժնէ եւ Բաջուանայ՝ Երրորդ Հայքը, Սիսական, Աղուանք եւ Թիֆլիս՝ Առաջին Հայքը, Ջուրգան եւ Աղուանք խաղաղները կը տիրէին, իսկ Հայաստանի միւս մասը՝ Յոյնը, որ կը կառավարէր Արմանիստը՝ իշխանն։ Խաղաղներ սովորաբար կ'արշաւէին երկրի խորքերը, շատ անգամ Հասանելի մինչեւ Դայնանար՝ քաղաքը։ Կաւստո՝ որդի Պերոզ արքայի, ուղարկեց իրոց գէժ իւր անւանի զօրապետներէր մէկին 12.000 զօրքով, որ

بشترجان (Բաշտորջան) ասկա. ծանօթ է Արաբացոյ։

سراج طبر (Արաբ Ցայր) անկախած երկու տունն զտակուս եւ միմանցից եւ ուղեղուս سراج طبر (Հերակլ եւ Ցայր)։ Արաբացոյ թիւ զուսնած եւ արաբական բառի տեղ, որ «Թաւն» կը նշանակէ, سراج طبر (Թաւն) լատիներ։

هجران — Էթրա = Եթրաուս (Jos. Fl.) — Hyrcani (Achaemen.)

ازان (Արշան), Աղուանք երկրի սովորական տունն է Արաբացոյ մաս, որ պահպանուել է Արաւ-առա զուսնած տուն մէջ։ Երկրի սահմանները զօրք եւ որոշել որոշք միշտ են թափուս են եղել զուսնած փոփոխութեանց, ըստ իտալիկ Պլուտարքի կը արարեն Բաբելոն Արաբից (Գրեքներու) մինչեւ Թիֆլիս եւ Կաթիլիան, Արաբս գտնի մասը, Հմմտ. «Διόβατος (Jos. Fl.),

تلس (Տաֆլիս) Հմմտ. Τηφίλις (Theof. Byz. Fragmenta; Hist. Graec. Minores, Dindorf, 448). Հմմտ. staxri «Թաֆլիս Բաբելոն Արաբից փոքր եւ ուսնի կողմ պարիսպներ եւ երկը զուսն. Արաւանք խաղաղներ կան, որոնք շուրջ առանց կրակի տար է,»

ս խորենացին (Աշխարհագր.) «Խաղաղներ կը կոչուէ ի Թիւս Արաւմատից ազգերի։ Թեւ երբ են զաղմած խաղաղը Կուսպից Եփրատ հիւսիսարեւմտեան ափերը, ուր նոցա կը գտնի պատմութիւնն, եւ. ինչ ցեղի կը պատկանէին նորա՝ ցարդ մտի կը մնան ինգիրներս։ Ըստ Մ. Խորենացու. նոցա առաջին արշաւանքն ի Հայոց տեղի ունեցաւ. 193—213թ. Յ. Ք. «Յաւառ Վաղարշայի միջանակով ամրապնդութիւն ի հիւսիսարեւմտեան, զխաղաղ տանն եւ զիստաղը, որտաղս զիստ ցարդն զջորայ եղանակ (Ք. կն)։ Օտարազգի մասնեան գրեթէ ասկայն խաղաղը շատ առաւել ուշ ծանօթ են. Յովհաննէս Եփեսացին կը յիշէ նոցա 585թ. (Bar Hebr.) Isaxri ի միջ այլոց Հեռուեալն կը շաղաղէր խաղաղաց մասին, «Խաղաղը մաշնգուսաններ, քրիստոնէաներ, հրեաներ եւ կապալաններ են, Հրեայք իւրաքանչեւ են թաւով, մաշնգուսաններ են. քրիստոնէայք մեծամասնութիւն կը կոչուին. ասկայն թաւաւորը եւ նորա զուսն Հրեաներ են, մինչեւ ասփիլ Ժողովուրդը զանազան կարգի կը պաշտէր Ռուսաց մասնախաղաղի կը վայելէ, որ գետ Թ. Գ. Սլաւոս մանր ցեղերը, որոնք Դան եւ Գնդար գետերի մասերը կ'ապրէին, խաղաղներն հարկ կը վճարէին։

آرمنی — Իշխան Հայաստանի, Իրեւ. σρατιγος՝ Αρμενιος.

ս Արապապականութիւն
ս Անուշխուսան Հայքը, 486—581 թ.։

ապապականեց Աղուանք եւ նաւաճեց Արաբս՝ կոչւած գետից մինչեւ Զարաւան։ Կաւստո, միմանակով նորա հետ, շինեց Աղուանքի երկրում փայտակարանն եւ Պապաւոն քաղաքները, վերջինս արեւոյ մահադէր խաղաղներ, իսկ Կաւստայ՝ խաղաղների դէմ։ Զարաւան երկրի եւ Արաւանց Դրանս մէջ շինեց թրծած քարափորից պատուէր, զորանից յետոյ 360՝ քաղաքը, որտեղ տապալան, երբ Բաբելոն Արաբս՝ շինեցաւ։

سراج طبر (Արաբական) (Արաբս) մե. ք մեր Ժողովուրդ Գալան (Երաւ) կը մտնենայ. Բաւառ առաջին վանքը արաւաբացի Ա որոշէ մասնիկի տեղ են ընդունած, ինչպէս այլ գեղացիներու։

سراج طبر (Արաբական) Երաւաւ տուն արդ կը յիշէ խորենացին (Աշխարհագր.) ի Սարմատիս։

سراج طبر (Արաբական) անփոփոխ արաբացի մասնեան գրեթէ մաս. մեր փայտակարանն է։

سراج طبر — Cabala (Ptolom. Geogr.) Cabalaea (Plin. 6. 29). Եւ Կապալան քաղաք Աղուանքի, այսմ՝ Գալանի գիւղը (տեւ Հ Աղուանքի «Ցեղաբնիկ Հայոց Մեծացոյ, 81)։

سراج طبر — Դուսն Արաւանց, Կապալանի գեղի փոքր Արաւ անաղը երկու յայտնի ընտանիքի անցերէն մէկն է, որոնք յաճախ շփուած են գիտականներին, ի Թիւս նոցա Kiepert (Lehrbuch der alten Geographie) եւ Մ. Էմին (Մ. Խոր. առաւ. Թրքմ.) այսմ՝ Դարեւ կոչւած կիւրն է. միւս անցը ըստ Հնոց Պալատի չարաւ կամ Դրեմիդն է։ Արաւն առաջին անգամ հանդէս են գտնի պատմութեան մէջ Ա. Գ. Վաղարշապետու կողմէր (70—79) Ժամանակ, ինչպէս Կաւստայ Joseph Flav. (B. VII, 7. 4)։

«Այս Ժամանակ Արաւը (of 'Arauo), որտեղ սկիւնացի ազգ են եւ Տաւառ (Դան) գետի եւ Միւսն (Աղվ.) Դուսնի մասերը կը բնակին, դիտարկուելով արշաւել Մաղաղաց երկրից եւ Հնապայնի եւ կողովուրդի Համար, բանակցեցին Հիւրիանաց (Արաւ) թաւաւորի հետ. որովհետեւ նա կ'իշխէր այն Ժամանակից վերայ, որ արքայն Արաւանցից Գրամայեց երկրով գտնուել փոխել։ Երբ նա նոցա թիւղ աւել անցանել, նոցա մեծ թաղմութեամբ յարմարեցան Մաղաղաց վերայ, որտեղ բնաւ այդ բանը չէին սպասուած, եւ սկսեցին աւայի տանել թաղմամբ, եւ ամենայն տեսակ խաղաղքով առաւտ երկիրը. եւ ոչ որ յանդիմանաւ. նոցա դիմադրել։ Պալատ, երկրի թաւաւոր, թիւղելով ամեն ինչ, երկրի զից փոխել էր անանց տեղեր, եւ հազիւ անընդհատ. նորան 100 առաւաղով վերտառն գնել նոցանից իւր գրեւած կիւրն եւ հորները, Արաւայ հնչուս, առանց գիտմարութեան հանդիպելու, Արաւն եկան մինչեւ Հայաստանի ամեն ինչ աւայի տանելով։ Յիշատի երկրի թաւաւոր կու նոցա ընդգրկմ են. Ժամանակը նոցա հետ, բայց ինչ եր մնացել, որ նա ինչ ողջագամ գերի ընկնէր նոյն մարտում. որովհետեւ (թիւմանից) մէկը պարտուել բանեց նորան եւ դեպի իրան քարշուել կը պարտաւորէր, երբ նա արաւ կարեց պարսեւ սրով եւ Ժամանակին ապրեւալու։ Բայց Արաւը այս Ժամանակամբարեց աւելի եւս շարաքան ի կողովուրդ մասնեցին երկրից եւ թաղմանից. գերիներ աւայի հետ միասին տարան երկու տեղութիւններից իրանը աշխարհը։

Ս Երեւելեան զղայներում ցարդ մեծ գեր կը խաղան 7, 12 եւ 380 թվերը, որոնք սերտ կապ ունեն երկայնի լուսաստանների հնազդեց պաշտամունքի հետ. նոյն թվերը հանդէս են գալիս գետ քարեղան առաստաղներում։

سراج طبر (Դրաւան Դուսն)։ որ է մեր մասնախաղաղի Պալատի չարաւ կամ Հմմտ, Դուսն խաղաղ։ Կոչնէ եւ կիւրն ի Կոլ Սոլ Կոլ, որ կը յիշէ Ibn Khordadbeh. այսմ՝ Դուսնից քաղաքն է, որ

